Magnus II Eriksson (1319–1362) (Sv. Hist. Tidskrift 1928). *A. R. C.*

VALDES, Albert, arstiteadlane, sünd. 19. XI 1884 Harjumaal Järvakandi mõisas tisleri pojana, oli pärast vastava kutseeksami õiendamist (1904) aa. 1904–06 algkooliõpetajaks Nõmmel Tallinna lähedal, õppis aa. 1906–08 H. Treffner'i eragümnaasiumis Tartus, 1908–09 Tartu ülikooli füüsika-matemaatika- ja 1909–14 arstiteaduskonnas, saades a. 1912 kuldauraha auhinnatöö eest. Aa. 1912–14 toimis V. sama ülikooli patoloogia-instituudis prosektori abi k. t.-na, viibis 1914–17 maailmasõjas, omandades a. 1916 arsti astme, ja teotses aa. 1917–18 Tartu, 1918–20 Voroneži ülikoolis prosektori abina patoloogilise anatoomia õppetooli juures. Saanud nov. 1920 patoloogia-instituudi prosektori k. t.-ks Tartu ülikoolis, omandas ta mais 1922 *dr. med.* astme väitekirjaga »Glükogeeni hulka vähendavate tegurite mõju üle südame spetsiifilise lihassüsteemi glükogeeni peale« (*Acta et Comm. Univ. Dorp.* A. IV, a. 1922, kokkuvõte väitekirjast »Eesti Arstis« 1922, nr. 12) ja kinnitati s. a. prosektoriks loengute pidamise õigusega. A.-st 1921 on V. ühes J. V. Veskiga (vt.) olnud tegev eestikeelsete arstiteaduslikkude oskussõnade loomisel, mille tulemused on avaldatud korduvalt ajakirjas »Eesti Arst« ja raamatuna »Kogu eestikeelseid arstiteaduslisi oskussõnu« (Tartu, 1924). 1925. a.-alates on V. toiminud »Eesti Arsti« ühe tegeva toimetajana ja olnud 1926–27 Tartu Eesti Arstide Seltsi esimees. Venekeelseis perioodilisis väljaandeis ja »Eesti Arstis« on ta avaldanud rea lühemaid teaduslikke töid ja peale selle populaarteaduslikke ning üldise iseloomuga artikleid »Tervises«, »Looduses« j. m.

Isikl. j. m. saadud andmed. *T.*

WALDIS, Burkhard, luuletaja, reformatsioonitegelane, sünd. 1490.–95. a. ümber Hessenis Allendorfis kodaniku perekonnas; tema nooreea kohta puuduvad teated, kuid võib oletada, et ta üsna hea koolihariduse on saanud. Esimesed teated kõnelevad temast kui frantsisklaste kloostri mungast Riias, ja nimelt kui Riia frantsisklase Anton Bomhower'i saatjast diplomaatlikul reisil Rooma a. 1523. Mungad Hasenpothis ja Riias said reformatsiooni maksmapanekul palju kannatada ja olid seepärast Tartu piisk. J. Blankenfeld'i (vt.) salasel nõuandel otsustanud Liivimaa luterlaste vastu paavsti ees kaebust tõsta. Kuid paavst Clemens VII pidi türgi hädaohu mõjul just sel ajal saksa luterlasi ettevaatusega käitlema ega võinud juba sellepärast ka Liivimaa ketserite vastu midagi ette võtta. Nii jäid Riia frantsisklaste püüded Roomas põlubulla saavutamise asjas tagajärjetuiks. Mälestisi igavesest linnast, mille pühad kohad mungale samuti olid meelde jäänud kui Rooma vaimulikkonna toredus ja kõlbline langus, leidub W.-e hilisemais luuleteoseis. — Riia raad oli saanud salaseid teateid mõlema frantsisklase tegevuse kohta ja nad vangistati kojutulekul juunis 1524 Riia sadamas, sest paavsti põlubullade nõutamise eest ähvardas taotlejaid surmanuhtlus. Nähtavasti sel ajal siirdus W. luteri usku, astus mungaordust välja, sai tinavalumeistriks ja Riia kodanikuks, kellena ta nähtavasti omas teatavat lugupidamist. A. 1532 esitas ta ordumeistri soovil oma arvamuse Liivimaa mündi kohta. Oma kaupu levitas ta enamasti reisidel, mis teda tihti viisid Saksamaale. Riias aga esines ta ka luuletajana reformatsiooni huvides. Vanglast vabanenud Bomhower oli nimelt disputatsioonis kellegi Riia pastoriga evangeelse õpetuse ühe peapunkti kallale tunginud. Selle kaitseks kirjutas W. alamsaksa keeles draama »De parabell vam vorlorn Szohn . . .« (Riia, 1527, viimati tr. Halles, 1881), milles ta jõuliselt ja dramaatilise oskusega kaitsis õpetust õndsakssaamisest ainult armust ilma inimlikkude teeneteta. Draama kanti Riias 17. II 1527 avalikult ette (korratud aa. 1922 ja 1927). Ka osa tema valmidest, mis hiljemini ilmunud tiitliga »Esopus« (Berlin-Göttingen, 1548, viimati tr. Leipzigis, 1862), on Riias koostatud. Siis laskis aga W., nähtavasti Riia linnasekretäri J. Lohmüller'i (vt.) mõjul, end kasutada salase saadikuna ja kirjakandjana politilisis intriiges, millede kaudu luterimeelse Riia ppiiskopi koadjuutor Wilhelm Brandenburgist (vt.) pidi saama terve Liivimaa ilmlikuks valitsejaks. W. arestiti a. 1537 Saksa ordu korraldusel Bauskes, kus tal sugulasi oli, kuulati piinade all üle ja peeti pikemat aega Võnnus ja Viljandis vangis. Sel raskeimal elu-ajajärgul algas ta Luther'i laulude tõlkimist alamsaksa keelde (tr. a. 1553). Oma välismaiste sugulaste ja Hesseni maakrahvi Philipp'i eestkostel a. 1540 vanglast vabanenud, pöördus ta tagasi kodumaale, astus siis a. 1541 Wittenbergi ülikooli ja sai a. 1544 pastoriks Abterodes Hessenis, kus ta vist a. 1556 suri. Ka oma uues ametis on ta kirjanduslikult olnud tegev, kuid ükski ta hilisemaist töist pole talle säärast kuulsust loonud kui ta draama kadunud pojast, mida loetakse parimaks 25 sama ainet käsitleva ja reformatsiooni ajast pärit teose hulgas.

Allg. D. B. 40. (1896); Arbusow, Geistl. (Jb. f. Gen. 1901, lk. 132, 1911–13, lk. 228); Arbusow, Einf. d. Ref.; SB Riga 1913, lk. 27–29 (*idem*); Rig. Alm.